

**ТӘКФИР
ЖАМАҒАТЫНЫҢ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ
ЖӘНЕ НЕГІЗГІ
ҰСТАНЫМДАРЫ**

Кіріспе

Тәкфир және Хижра жамағаты ағымның ілімін талдау барысында байқалғаны, оның ұстанушылары үлкенді-кішілі күнә жасағандарды, Алла заңдарына бағынбаған басшылар мен олардың азаматтарын діннен безгендер деп санаулары. Кәпірлер қатарына олардың іліміне қарсы келгендер мен өз қатарларына қосылмағандарды да жатқызады. Сондай-ақ тәкфиршілер мешіттерге бармайды және қоғамнан тұтастай оқшауланды уағыздайды. Ислам ойшылдарының айтуы бойынша Тәкфиршілер ағымның басты қателігі олардың іс-әрекеттері мен өз беттерінше діни пәтуа шығаруларында және басқа адамдар туралы ой тұжырым жасау түрінде көрінеді. Бұл мәселе бойынша мұсылман ғұламалары исламға төзімділік пен орта жолдың тән екендігін бірауыздан қадап айтқан. Адамдарды діннен безген деп айыптау үшін мұсылман ғалымдары «Ислам адамның сыртқы көрінісіне, іс-қимылына қарай үкім береді, олардың ішкі жан дүниесінің тереңіне түспейді» деп айтады.

Қазақстанда кеңінен таралған ханафи мазһабының негізін қалаған Имам Ағзам Әбу Ханифаның тәкфир мәселесіне қатысты көзқарасын осы жерде айта кетсек: адамдар өз сөздеріне құлшылық түріне және діни нышан саналатын сыртқы киім үлгісіне қарап күпірлікпен айыпталады. Мумин (сенуші) екенін айта тұра тәңірлік сипаттарды жоққа шығарған немесе жаратылғандарға ұқсатқан, тағдырға сенбеген, Құранда анық етіп көрсетілген үкімдерді қабылдамаған, күнә жасауды дұрыс деп тапқан және Құранның бір әрпін де болса жоққа шығарған адам кәпір деп аталады. Алайда Құранды түсіндірмелеу (тафсир) немесе жорамалдау арқылы үкімдер шығарған, пайғамбарға қатысты хадистерге сүйенген кейбір ақида (сенім) негіздерін қабылдамаған адам күпірлікпен айыпталмайды.

Тәкфиршілердің үгіт насихаттарындағы әдіс-тәсілдері басқа ағымдарға қарағанда ерекше. Біріншіден, олар өздеріне ұнамайтын, идеологияларына қарсы келген белгілі бір адамға «тәкфирді» қолданады. Мемлекеттік органдарға қарсы олардың жүргізіп отырған әлеуметтік экономикалық және саяси бағыттағы саясаттарын, қоғамның ұлттық-мәдени құндылықтарын жоққа шығарып, өздерінің үлгісін ұсынады. Бұл

ағымның мүшелері саналы түрде сыртқы әлеммен қақтығысқа барып, барынша оқшаулана түседі және осылайша өз іштеріндегі бірлікті нығайтуды көздейді.

Екіншіден, олар дінді сақтап қалу үшін «хижра» (көшу) жасауды ұсынады. Алайда діни тұрғыдан Қазақстанның қазіргі жағдайында хижра жасауға негіз жоқ. Өйткені Қазақстанда мұсылмандарды діни белгілеріне қарай қудалаушылық және заң бойынша жазалау орын алмаған. Бұл жағдайда экстремистер үшін хижраның баламасы ретінде ел аумағынан тыс жердегі әскери жихадқа қатысу хижра болып саналады. Экстремистер бұл әрекеттерін заңдастыру үшін діни негіздемесін өте шебер жасағандығы байқалады. Барлық мұсылманның санасында хижра деген ұғым маңызды орынға ие. Ол 622 жылы Мұхаммед пайғамбардың дін жолындағы мәжбүрлі қоныс аударуы болып табылатын Меккеден Мәдинаға хижра жасауымен байланысты. Осылайша тәкфиршілер ағымы қоғамды дінсіздікпен айыптау және ортадан оқшаулануларын, өз айналасына шынайы сенушілерді ертіп, нағыз мұсылман қоғамын құру үшін Мекеден Мәдинаға көшкен Мұхаммед пайғамбардың іс-әрекетімен түсіндіреді. Осы жәйт тәкфиршілер ағымы идеологиясының ең үшқары тұсы болып табылады. Сондықтан да олар хижраға, яғни қоныс аударуға идеалды қоғам құру тұрғысынан үлкен мән береді.

Тәкфиршілердің ислам мемлекетін құру межелері кезең кезеңімен орындалады. Бірінші кезең діни үгіт насихат жұмыстарын жүргізу арқылы жүзеге асырылады. Екінші кезең жоғарыда айтқанымыздай хижра жасау арқылы болады. Бұл кезең барысында ұйым мұсылман қоғамын құру және қару қолдануға дайындық жасау бағытында жұмыс жасайды. Осы кезде ұйым мүшелері толықтай «мұсылмандық емес» дәстүрлерден, киіну үлгісі және әртүрлі әшекейлерден бас тартып, мемлекеттік орындардағы қызметтерін тастауы және қоғамнан оқшауланып көшулері керек. Үшінші кезең ұйымның жасырын, оқшау өмір салтын тастап исламдық қоғам құру үшін ашық түрде шығуымен сипатталады. Осы жерден әрекет ете отырып тәкфиршілер ағымының негізгі міндеті қарулы жихадты жариялау болып табылады. Ұйымның сыртқы жауы ретінде Израил, ал ішкі жауы мысыр қоғамы саналады. Мысыр, тәкфиршілердің ойынша опасыз, сатқын ел және «дарул харб» (соғыс үйі) болып есептеледі. Бұл ағым заңсыз діни білім беруді насихаттайды. Олар нағыз діни білімді өздерінің арнайы үйірмелерінде үйрену мүмкін екендігін

алға тартады. Жұма намазын және мешіттердегі жамағатпен оқылатын намаздарды тәрк етуге шақырады. Өйткені бүкіл мешіттер зиян келтіретін орталықтар. Олардың имамдарының барлығы діннен безген кәпірлер. Әлемдегі жоғарыда айтқан төрт мешітті ғана мойындайды. Тәкфиршілер ағымының басты ерекшелігі – айқын иерархиялық құрылымының болмауында. Алайда кейбір белгілері олардың әрекеттерінің белгілі бір орталықтан басқарылатындығынан хабар береді. Ол бір-бірімен байланысы жоқ әлемнің әртүрлі аймақтарында орналасқан жекелеген топтардан тұратын құрылымды бейнелейді [1].

Негізгі бөлім

Тәкфир жамағатының мүшелерінің ерекшеліктері негізгі ұстанымдары мен пікірлерінде радикалды сипаттардың көрініс беруі. Өз ілімдерінің көзқарасын қорғауда, талқылауда фанатиктік табынушылықтың сипатын байқауға болады. Өз сенімдерінде болмағандарды және пікірлерін қолдамағандарды кәпір деп айыптау, ұйым идеологияларын таратуда және қорғауда, ілімдерінің қоғамда ықпалын арттыру үшін батыл шараларды қолдануды рұқсат деп есептейді, күш қолдану, заңсыз әрекеттерге бару, қылмыстық сипаттағы шараларды іске асыруды қолдайды. Ұйым мүшелерінің қоғамнан оқшаулануы, исламдық діни ғибадат орындарына көпшілікпен бірге бармауы, ілім басшылары тарапынан ұйым мүшелерінің үнемі физиологиялық және идеологиялық дайындықта жүруі жоғарыдағы мәліметтерді дәлелдейді.

Қазақстандағы тәкфир жамағатының идеологиясын таратушылардың бірі – Халил, шын есімі – Әбдужаппаров Әбдухалил Әбдухамитұлы. Кейіннен араб елдеріне қоныс аударды деген мәліметтер бар. Туылған жері оңтүстік Қазақстан облысы, Сайрам ауданы. Халық арасында іліміне ергендердің арасында біршама бүлік-тік идеяларын тартқан Халилдің шәкірттері, ұстаздарының айтуы бойынша намаз оқымаған мұсылмандарды кәпір деп есептейді.

Намаз оқымаған «кәпір» деп есептеген адамдарды, өздерінен төмен деп есептейді, кәпір адамдардың құқықтарын таптау не болмаса залал келтіруді заң бұзушылық деп қабылдамайды. Зайырлы мемлекеттің заңдарын сыйламайды, ұстанымдарына қарсы шығуды, халықты мемлекетке қарсы үгіттеуді дұрыс деп таниды. Мақсаттарына жету жолында түрлі қылмыстық әрекетке бару ұйым мүшелері арасында кең таралған. Мешіт дін қызметкерлері мен

имамдарға дінсіз мемлекет тағайындаған деген айып тағып, имамдарды тыңдаудан, мешіттерге барудан бас тартады.

Аталған ағымға қатысты Қазақстан Мұсылман Діни Басқармасы ресми түрде пәтуа жариялады, онда: «Мейірімді, рахымды Алланың атымен бастаймын! Барлық мақтау Аллаһ Тағалаға тән және пайғамбарымыз Мұхаммедке (с.ғ.с.), оның отбасына, сахабаларына Аллаһ Тағаланың рахметі болсын!

Тәкфир және һижрат жамағаты өздерін ғана мұсылман, ал қалғандарды кәпір санайды. Сондықтан, жамағаттың аты да өзіне сай такфир, яғни жамағаттан басқаларды кәпір дейтіндер және һижрат, яғни басқалармен араласпайтындар деп аталады. Бұл сепаратистік ұйым. Жамағаттың алғашқы идеялогиясы Мысыр түрмелерінде өріс алып, соңынан бас бостандыққа шыққан мүшелерінің ой-пікірлері қисынға келтірілді, тұжырымдалды. Солтүстік Мысырда және сол елдің университет студенттері арасында олардың избасарлары көбейді. Тәкфир және һижрат жамағаты деп даңқы шыққан мұсылмандар жамағатының принципі мен ой-пікірлері Мысыр түрмелерінде, әсіресе 1965 жылы жалпы тұтқынға түскен мұсылмандардың ішінен Мысыр президенті Жамал Әбднәсірдің бұйрығымен Сайд Құтб пен оның пікірлес бауырлары өлім жазасына тартылғандарынан соң қисындап мазмұндалған. Түрмелердегі дінді ұстанған мұсылмандар қатты азап тартты. Сол азапқа шыдамай қайтыс болғандар да болды. Осындай үрейлі жағдайда мұсылмандардың ашу-ызасынан туындаған ынта-жігерлері артып, тәкфир идеялогиясы пайда болып, жүзеге келген діни көзқарасты қабылдап қолдайтын адамдар да табыла қалды. Басым көбі қоғамның жас бозбалалары еді. 1967 жылы Мысыр ұлттық қауіпсіздік комитеті қамаудағы дағуатшы мұсылмандардан мемлекет президенті Жамал Әбднәсірға бағынуға, оның саясатын қолдауға шақырды. Тұтқындар бұл талапты түрліше қабылдап, төмендегі топтарға бөлінді: Мұсылмандардың бір тобы қызметтеріне қайта оралу мақсатында тәубеге келіп, президентті және оның саясатын қолдауға асықты. Олар ислами әрекетке адасып кіріп қалған бір топ жұмысшылар мен дағуаттан үлкен пайданы көздеп қосылған саясаткерлер болатын. Қамаудағы дағуатшылар тобының бірі мемлекеттің талабына қарсылық көрсетпейтін әрі оны қолдамайтын, орта позицияны ұстанатын мұсылмандар. Жастардан құрылған дағуатшылардың азшылығы мемлекеттің саяси бағытын қабыл алмады, ал президентін

кәпір деп жариялады. Олардың мәлімдемесі бойынша, зайырлы мемлекет құрғысы келген президентті қолдаған өздерінің діндес бауырларын да ислам дінінен қайтқан опасыз сатқын, өздерінен басқа қоғамдағы басшыларына мойынсұнған әрі сүйенген барша жұртты кәпір санады. Жамағатқа қосылмағандардың намазы да, оразасы қабыл емес. Бұл жамағаттың принципіне негіз салған кісі шайх Али Исмаил болатын.

Діни сенім мен көзқарастары: Жамағаттың негізгі құрамы тәкфир, яғни кәпірге шығару, кәпір деп санау ұғымы. Үлкен күнәларды істеген, бастан аяғына дейін күнәға батқан адам кәпір. Оның тәубесі қабыл болмайды. Сондай-ақ, Алланың түсірген шарифатымен үкім шығармайтын басшылар мен сол үкімді разылықпен қабылдайтын жұрт кәпір. Бұларды кәпір демейтін дін ғалымдары да кәпір. Тәкфир жамағатының пікірін қабыл алмаған немесе қабыл алып, жамағатқа қосылмаған және сол жамағаттың имамдарына ермеген әрбір адам кәпір. Ал, кімде-кім жамағатқа кіріп, сосын шықса, ол адам діннен қайтқан сатқын есептеледі. Оны өлтіруге де болады. Кейбір ислам жамағаты тәкфир жамағатының дағуатын қолдамаса, ол жамағаттың басшысы діннен қайтқан кәпір саналады. Олар: «Кімде-кім имамдардың немесе сахабалардың сөзін дәлел ретінде қолданса немесе қияс, маслахат ал-мурсала, истихсан және сол сияқты дәлел-құжаттармен (яғни төрт мазһабтың бірі бойынша) мәселе шешсе, ол әрі мүшрик, әрі кәпір саналады», – дейді. Олар: «Һижраттың төртінші ғасырынан кейін күпір және жаһилият дәуірі басталды. Өйткені, мұсылман адам әрбір үкімнің дәлелін білмейді, діни ғамалдарда біреуге еруден басқа шамасы жоқ», – дейді.

Тәкфир жамағаты принциптерінің екінші негізгі құрамы *һижрат*. Һижраттың сөздік мағынасы тәрк ету, көшу, қоныс аудару, үзілу. Олардың қолдануы бойынша, һижрат – бұл надан елден, қоғамнан өзін алып қашу, олармен әрқандай қарым-қатынасты үзу. Өзінен басқа барша адамдарды надан, жәһил деп білу. Бұл жерде мекен үзілісі мен ой-сана үзілісі назарға алынған. Қоғам мен мекен Расулуллаһ (с.а.с.) пен сахабалардың кезіндегідей болуы керек, – дейді.

Олар: «Кәзіргі кезде идеялогиялық күрес қажет. Ол тек тәкфир жамағатының бағдарламасы арқылы жүргізілу шарт. Ислам дінінің күші, мұсылмандардың жігері жетерлі болмағандықтан жиһад соғысын тоқтата тұру керек», – дейді. Олар: «Ислам тарихының мұ-

сылмандарға ешқандай мәнділігі жоқ. Ең жақсы тарих Құран кәрімде келген тарихи оқиғалар. Ислам ғұламаларының сөздері, тәфсир және ақид кітаптарының бірде-бір құндылығы жоқ. Өйткені, ол ғұламалардың бәрі діннен қайтқан сатқындар», деп айтады. Жамағат: «Құран мен хадистерге ғана сүйенеміз», дегенімен, сөздерінен таяды. Өйткені, Құран мен хадис үкімдеріне сәйкес келсе, оны дәлел ретінде алады. Ал, үйлеспесе, айлакерлік жолына түсе қалады. Олар: «Жамағат баршаны сауатсыздыққа, білімсіздікке шақырады, оқуларды тастауға үгіттейді. Өйткені, институт пен университеттерді, мешіттер сияқты, шайтанның мекендері, деп санайды», – дейді. Олар: «Жұма намазы мен жамағат намаздары қасиетті төрт мешіттен басқа мешіттерде оқылмайды. Дүниедегі төрт мешіттен (Мекке мен Мединедегі мешіттер, Құба мен Ақса мешіттері) басқа барша мешіттер зиянды саналады. Сол мешіттерде намазды өткізетін имам тәкфир жамағатынан болса ғана намазхандардың намаздары дұрыс болады», – дейді.

Өздерінің әмірі Шүкри Мұстафаны осы үмбеттің көптен бері күткен имам Мәһдисы, деп санайды. Оның күш-жігерімен ислам дінін барша діндерге үстем етеміз, деп ойлайды. Қазіргі заман қаруларымен мемлекеттер ортасында алып барылатын соғыс нәтижесінде дүние экономикасы мен саясаты тәртіп шегінен шығады екен. Соң тәкфир жамағатының дәстүрі басталады, адамдар көне қарулармен (қылыш, найза, садақ т.б.) соғысты жалғастырады екен. Тәкфир жамағаты өздерін имаматтық (басқару), ижтиһад (үкім шығару қабілетіне ие болу) дәрежесіне жетік, деп есептейді. Тәкфир жамағатының мүшесі мархұм Әбдрахман Әбу ал-Хайрдың «Мұсылмандар жамағатының зікірі» атты кітабы жамағаттың қадірлі де қасиетті кітабы боп саналады. Мұсылмандарды кәпірге шығару мәселесі баяғыдан, яғни сонау хауариждер дәуірінен келе жатыр. Хауариждердің ғылыми және практикалық еңбектері бірнеше ұрпаққа жетіп келген. Біздің заманымызға келіп сол діни көзқарастардың қайта оянуына ислам қоғамдарындағы бұзықтық пен құдайсыздықтың өріс алғаны, ислам әрекеттеріне қарсы соғыс жүргізіліп, түрмеге түскен дағуатшылардың қатал тәртіп пен ащы азап көрулері себеп шығар.

Тәкфир жамағаты діннің ақиқатын білмейді, дәлел-құжаттарды түсінуге зер салмайды, харам үкімдерінде нормадан шығады, діни көзқарастары тұрақсыз, тарихты, саясатты, өмір мен барлықты және әһл сунна уал жамағат

бағдарламасын түсінгісі келмейді. Тәкфир мұсылмандардың арасына іріткі салып, олардың бірлік-ынтымағын кетіреді, үлкен дау-жанжал шығарады, мемлекеттің саяси-экономикалық бағдарламасының нығаюына бөгет салады, әрқандай террорлық актке дайын тұрады, халықтың дінге деген ықыласын сөндіреді, т.б. зияндарды келтіреді» – делінген [2].

2009 жылғы негізгі ұлыстар үлесі ресми санақ мәліметтері: қазақтар – 63,1%, орыстар – 23,7%, өзбектер – 2,8%, украиндықтар – 2,1%, ұйғырлар – 1,4%, татарлар – 1,3%, немістер – 1,1% және басқа ұлыстар – 4,5 %. Қазақтардың саны 1999 – 2009 жылдар аралығында 26% (немесе 2,1 млн адамға), тиісінше, өзбектер – 23% (87 мыңға), ұйғырлар – 6% (13 мыңға) өсті. Ал немістердің саны – 50%-ға (175 мыңға), украиндықтар – 39%-ға (214 мыңға), татарлар – 18%-ға (46 мыңға), орыстар – 15%-ға (683 мыңға) адам саны күрт төмендеп кетті). Нәтижесінде дін мен мемлекет арасында өзіндік қарым-қатынас моделі қалыптасты, ол халықтың руханилығының маңызды бөлігі және конфессионалды-мәдениет факторларының идентификация негізі болды. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін әлеуметтік-экономикалық, саяси, әлеуметтік және рухани-мәдениеттік құбылыстар бұрынсоңды болмағандай көтеріліп кетті. Осындай үрдістердің бірі – ұлттық мәдениет және дәстүрлі діннің қарқындалуы, елдегі діни деңгейдің көтерілуі [3].

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасында, тәуелсіздік жағдайында, әлеуметтік-экономикалық және саяси реформация байқалуда, мұның қажеттілігі уақыт талабы болып отыр. Түрлі өмірге қажетті сфералардың пайда болуымен рухани құндылықтарды түрлі идеологиялық теориялардағы концептуалдық ережелердің де қайта қарастыру үрдісі, бірге жүріп жатқандығы байқалады [4].

Тағы да дәлелділікпен айта кетейік, Қазақстанда болып жатқан оқиғалар, ислам мен саясаттың, ислам мен дәстүрдің көкейкестілік түйісу нүктелерін зерттеу өзектілігін көрсетеді. Сонымен қатар мемлекеттің ұлттық және рухани бірліктерінің бекем болуын, қауіпсіз болуын қажет етеді. Бұл мәселелер дәл қазіргі уақытта өте қауіпті, себебі қазір Қазақстан діни-плюралистік қоғамға айналуға, қазір діни ілімдерді адамгершіліктік бағыттар ретінде қабылдап, қарқынды ізденіс жүргізілуде, дінді залалсыздандыру қоғамның тұрақсыздығына әкелетін қауіпті факторлардың бірі, бұл жастардың және әлеуметтік белсенді басқа

да тұрғындардың қызығушылығының артуымен түсіндіріледі [5]. Жарияланған мәселе түрлі теориялар және тұжырымдамалар негізінде, кешенді және пәнаралық терең зерттеуді қажет етеді.

Осы салада пайда болған көптеген мәселелердің негізгі шешу жолдары Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың халыққа жолдауында аталып өтті. Онда руханилықтың дамуы заманауи қоғамның алға жылжуына себеп делінген, өйткені Қазақстанның болашағы ұлттық мәдениеттің жаңғыруына, адамдардың өз дәстүрлерін сақтап қалуға деген ұмтылысымен байланысты [6].

Және де бүгін мына сұрақтарға жауап қарастырылуда: модернизациялау барысында ел өзінің ғасырлар бойы құралған рухани-тарихи бейнесін жоғалтып алмай ма? [7].

Жалпы алғанда зерттеушілердің ойынша, исламның Қазақстан қоғамына әсерін екі топқа бөлуге болады. Бірі діни дәстүрлерге қатты арқа сүйеуге болмайды дейді, қоғамның өмірін дінмен қатысы жоқ бастаулардан құрау қажет дейді. Ал басқалары керісінше исламның дәстүрлеріне арқа сүйеу қажет, олар халықтың руханиятын көтереді дейді. Бұл екі тұжырымдамада қиын мәселеге ат үсті қарағандығымен ерекшеленеді.

Бұл жерде діни өмірдің элементін шамадан тыс арттыру оның жана бір болмыстарға әсерін жоққа шығару сияқты, әлеуметтік-саяси және мәдени үрдістердің ішкі мәнін, дәстүрлі құндылықтар бір-бірімен бітесе қайнасып және қазіргі заманмен синтезделіп, өзіндік қарама-қайшылықты картина туғызатындығын түсінуге кедергі келтіреді, мұның ерекшелігін әрқашан санамен түгелдей қабылдап түсіну мүмкін болмайды [8]. Анығы мәдениет ерекшеліктерін, қазіргі қазақстандық қоғамның сипаты сияқты тарихидіни тәжірибені елеместен түсіну өте күрделі.

Тәуелсіз Қазақстандағы әлеуметтік-экономикалық және қоғамдық-саяси өмірдің түбегейлі өзгеруі, тек жаңа әлеуметтік алаң құрып қана қоймай, жаңа талаптарда құрды және ислам дінінің қайта жаңғыруына жағдай жасады [9]. Исламның қайта жаңғыруына ресми түрде қолдау көрсету кездейсоқ болмады: ислам ұлттық мәдени мұраның нәтижелі бөлігі және елге ықпал етуін сақтауда, тіпті кейде қоғамдық қозғалыстар көшбасшыларына да, ол «ұлттық даналық» күші басымдылығында сақтап қалды [10]. Оның функционалды қағидалары ойлар және концепциялармен келіседі, себебі ол тәуелсіз мемлекеттің ашық билігін алға жылжытады.

Дінге шынайы сенушілерді мейірімділікке жетелейді, залал келтіруге тыйым салады, діни экстремизмге қатысты жағдайларға қарсы қояды, бұған көптеген дәлел ретінде Құранда және Мұхаммед пайғамбардың өмірі көрсетілген. Мысалға, аяттардың бірінде: «Біз сендерді орта жолды ұстанатын үммет еттік».

Қорытынды

Қазақ жеріне исламның келгеніне он екі ғасырдан астам уақыт өтті. Сол кезден бері халық Ханафи мазхабын ұстануда. Мазхабтардың ішінде тек біреуін ғана ұстану ол елдегі ауызбіршілікті, ұйымшылдықты сақтауда аса қажет. Бұған дәлел ретінде Қазақстанда көптеген ғасырлар бойы діни тұрғыдан еш келіспеушілік және соғыс болмаған. Дінге сенімділік санада зұлым ой туындауға мүмкіндік бермейді. Ислам дінін рухани-мәдени бастау ретінде қолдау исламның саясиленуінің алдын алу механизмдерінің, еліміздегі қоғамдық-саяси тұрақтылықты күшейтудің бірі болды [11].

Өкінішке орай, кеңестік кезеңдерде қазақстандық мұсылмандар исламнан, сонымен қатар Ханафи мазхабынан да көп уақыт алыстап қалды. Нәтижесінде дінге сенушілердің бір бөлігі өткенімен байланыстарын үзіп алды, ислам туралы білімдерінің таяздығынан ақ пен қараны ажырата алмады және ата-баба мұрасымен таныс болмады [12, 93 б.].

Бүгінгі күнде, еліміздің мұсылмандары арасында дәстүрлі түрде кең тараған исламның қайта құрылуы туралы мәселе қойылды.

Ресми билік өкілдерінің дінге қатысты тактикасы мына жағдайларда байқалады: ислам дінінің халықтың басым бөлігіне әсерін жоққа шығармай, өзінің іс-әрекетінде ислам мәдениетінің барлық құндылығын пайдалану және сонымен қатар діни түрткілерді саяси мақсатта қолдануға жол бермеу. Бұл мұсылмандық шығыс елдерінің бірқатарында байқалды.

Исламның тарихи даму мәселесі зерттеуге оңай келмейтін мәселе, ал оның қоғамдық-саяси жағдайдағы Қазақстандағы көрінісі одан да қиынырақ жағдай болып отыр. Мәселе діннің қоғамдағы орны үшін күресінде емес, сонымен қатар, ислам дінінің эволюциялық сатыларының түрлілігінде және заманауи уақыт шынайылығына ілесу көп жылдарға созылды және әлі де жалғасуда. Қазақстанда ислам діні өзінің қоғамдағы нақты орнын тәуелсіздік алғаннан кейін ала бастады, бұл жолды өзінше өтті, оның дамуы шынайы ерекшеліктерге толы. Ислам ке-

нес мемлекеттерінің атеистік пропагандасына Ислам да ілікті, ол мұсылмандық руханиятқа әр кез қысым көрсетіп отырды, небір ескерткіштерді жойды. Әлеуметтік-саяси жағдайлардың теңсіздігі, әрине Қазақстанда діннің дамуына өзінің кері септігін тигізді [13].

Қазақстандағы ислам дінінің орны мен рөлін анықтау үшін, оның маңызын анықтау керек, содан соң әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайларға сараптама жасау керек. Діни жағдай заманауи қоғам дамуына және оның түрлендіру кезіндегі формаларына байланысты болмаса жиі қарала бермейді. Негізінде Ислам Қазақстан тәуелсіздігінің дамуына кедергі немесе тоқтау болған жоқ, бірақ даму барысындағы кейбір жайттарға септігін тигізді [14]. Конфессияаралық және халықаралық толерантты-

лықты нығайту мәселесі ұдайы қадағалауды қажет етеді. Ішкі саясат тепе-теңдігі және қауіпсіздік, Қазақстанның дамудың жаңа горизонттарына жылжуы соның шешіміне байланысты [15]. Бұл бағытта Қазақстанда тиісті саясат жүргізілуде, халықтар арасындағы келісім және бейбітшілікке деген ойда қарқынды күш салынууда. Қазақстан кеңес мемлекеті секілді конфессияаралық қатығыстарға қарсы шара қолданатынын ескертеді. Бұл, басқа конфессияаралық ағымдарға шығын келгені туралы ақпарат беретін статьялар мен актілерді жоққа шығаратын, ішкі саясаттық шешімдерге де және заңшығарушылық бастамаларға да тиісті. Бұл Президент саясаты Қазақстан халқынан, дін жолындағы және басқа да азаматтар тарапынан қолдау тапты [16].

Әдебиеттер

- 1 Абжалов С.У. Ханафи мазһабының діни-философиялық негіздері: фил. канд. ғыл. ... дис. – Алматы, 2008. –101 б.
- 2 Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының 2002 жылдан бастап шыққан ПӘТУАЛАР жиынтығы. – Алматы: Көкжиек баспасы, 2010. – 218 б.
- 3 Арғынбаев Х.А. Қазақ халқындағы семья мен неке Тарихи-этнографиялық шолу. – Алматы: Ғылым, 1973. – 326 б.
- 4 Нұрманова А.Ш. XIX ғасырдың соңы – XX ғасырдың басындағы қазақ заңдылығы (адат пен шәрият) // Ислам: история и современность: материалы международной конференции. – Алматы: Дайк-Пресс, 2001. – С. 73-77.
- 5 Нуртазина Н.Д. Ислам в истории средневекового Казахстана: историко-культурологическое исследование. – Алматы: Фараб, 2010. – 309 с.
- 6 Оразбаева А.И. Цивилизация кочевников евразийских степей. Казахстанские востоковедные исследования. – Алматы: Дайк-Пресс, 2009. – 310 с.
- 7 Хидоя: комментарий мусульманского права. – Ташкент: Узбекистан, 2004. – С. 80.
- 8 Акишев А.К. Центральная Азия: новое средневековье? // Тамыр: Альманах. Искусство, культура, философия. – Алматы: Ассоциация «Золотой век», 2010. – Вып. 1. – №2. – С. 13-23.
- 9 Ерекешева Л.Г. Проблема «традиция–модернизация» и религия в Центральной Азии (первая треть XX в.) // Евразийское сообщество: общество, политика, культура. – 2008. – № 2. – С. 82-92.
- 10 Косиченко А.Г. Религиозная ситуация в Республике Казахстан // Analytic. – 2001. – № 4. – С. 23-26.
- 11 Сейтбеков С. Шииттердің тарих сахнасынан көрінуі // Руханият мәселелері және діннің қазіргі қоғамдағы орны: халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның еңбектері. – Шымкент, 2015. – 305 б.
- 12 Сыроежкин К.Л. Отношения религиозных институтов и государства: политологический анализ. Религия в политике и культуре современного Казахстана. – Астана: Елорда, 2004. – С. 128-141.
- 13 Дуйсенбаева А.К., Рысбекова Ш.С., Борбасова К.М. Особенности идеологии исламского радикализма в Центральной Азии // Вестник КазНУ. Серия философия. Культурология. Политология. – 2014. – №1 (46). – С. 50-61.
- 14 Джалилов З.Г. Ислам и общество в современном Казахстане. – Алматы: Дайк-Пресс, 2011. – С. 14.
- 15 Saltanat S. Aubakirova, Zukhra N. Ismagambetova, Aliya G. Karabayeva, Shamshiya S. Rysbekova, and Alma Sh. Mirzabekova. Tolerance Issue in Kazakh Culture. International Journal Of Environmental & Science Education 2016, Vol. 11, No. 12, 5034-5048 International Journal Of Environmental & Science Education 2016, Vol. 11, No. 12, 5034-5048
- 16 Duissenbayeva A., Rysbekova Sh., Borbassova K. «Islam in the Context of Political Processes in Modern Kazakhstan». World academy of science, engineering and technology. –Paris, 2012, november. – Issue 71. – P. 1254-1260.

References

- 1 Abzhhalov S.U. Hanafi mazhabynyn dini-filosofijalyk negizderi: fil. kand. ғыл. ... dis. – Almaty, 2008. –101 b.
- 2 Kazakstan mұsylmandary dini basqarmasynyn 2002 zhyldan bastap shyqqan PӘTUALAR zhiyntyғы. – Almaty: Kөkzhiek baspasy, 2010. – 218 b.
- 3 Arғыnbaev H.A. Kazakh halkynday sem'ja men neke Tarihi-jetnografijalyk sholu. – Almaty: Fylym, 1973. – 326 b.
- 4 Nұrmanova A.Sh. XIX ғасыrdyң соңы – HH ғасыrdyң басындағы казах заңдылығы (адат пен шәрият) // Islam: istorija i sovremennost': materialy mezhdunarodnoj konferencii. – Almaty: Dajk-Press, 2001. – S. 73-77.

- 5 Nurtazina N.D. Islam v istorii srednevekovogo Kazahstana: istoriko-kul'turolo-gicheskoe issledovanie. – Almaty: Farab, 2010. – 309 s.
- 6 Orazbaeva A.I. Civilizacija kochevnikov evrazijskih stepej. Kazahstanskije vosto-kovednye issledovanija. – Almaty: Dajk-Press, 2009. – 310 s.
- 7 Hidoja: kommentarii musul'manskogo prava. – Tashkent: Uzbekistan, 2004. – S. 80.
- 8 Akishev A.K. Central'naja Azija: novoe srednevekov'e? // Tamyr: Al'manah. Iskuss-tvo, kul'tura, filosofija. – Almaty: As-sociacija «Zolotoj vek», 2010. – Vyp. 1. – №2. – S. 13-23.
- 9 Erekesheva L.G. Problema «tradicija–modernizacija» i religija v Central'noj Azii (pervaja tret' HH v.) // Evrazijskoe soobshhestvo: obshhestvo, politika, kul'tura. – 2008. – № 2. – S. 82-92.
- 10 Kosichenko A.G. Religioznaja situacija v Respublike Kazahstan // Analytic. – 2001. – № 4. – S. 23-26.
- 11 Sejtbekov S. Shiitlerdiñ tarih sahnasynan körinui // Ruhaniyat мәseleleri zhөne dinniñ қазirgi қоғамдағы орны: halуkaralyқ ғыlymi-praktikalық konferencijanyñ еңбекteri. – Shymkent, 2015. – 305 b.
- 12 Syroezhkin K.L. Otnosheniya religioznyh institutov i gosudarstva: politologicheskij analiz. Religija v politike i kul'ture sovremenного Kazahstana. – Astana: Elorda, 2004. – S. 128-141.
- 13 Dujsenbaeva A.K., Rysbekova Sh.S., Borbasova K.M. Osobennosti ideologii islamskogo radikalizma v Central'noj Azii // Vestnik KazNU. Serija filosofija. Kul'turologija. Politologija. – 2014. – №1 (46). – S. 50-61.
- 14 Dzhaliilov Z.G. Islam i obshhestvo v sovremennom Kazahstane. – Almaty: Dajk-Press, 2011. – S. 14.
- 15 Saltanat S. Aubakirova, Zukhra N. Ismagambetova, Aliya G. Karabayeva, Shamshiya S. Rysbekova, and Alma Sh. Mirzabekova. Tolerance Issue in Kazakh Culture. International Journal Of Environmental & Science Education 2016, Vol. 11, No. 12, 5034-5048 International Journal Of Environmental & Science Education 2016, Vol. 11, No. 12, 5034-5048
- 16 Duissenbayeva A., Rysbekova Sh., Borbassova K. «Islam in the Context of Rolitical Rocesses in Modern Kazakhstan». World academy of science, engineering and technology. –Raris, 2012, november. – Issue 71. – R. 1254-1260.